

per fidem non ita sunt obstricti Christo, vt teneantur seruare continentiam. Igitur ad eam seruandam possunt se obstringere per votum. Tertio, quia libertas Euangelica non consistit in eo, vt quisque faciat, quod velit; sed in eo, quod per Christum liberati simus à seruitute peccati, Romanor. 6. versu 17. *Liberati à peccato, serui facti estis iustitia.* Quarto, quia si Iudæi non fecerunt Deo iniuriam per vota, quomodo Christiani faciunt? Nec Christus, quando hortatur nos ad continentiam, hortatur ad iniuriam Deo faciendam, sed ad statum perfectionis.

52. Tertia quæstio est, An liceat nobis aliquid vouere Deo, quod aliàs ex præcepto tenemur facere? v.g. An liceat vouere, quod velimus Deum colere, parentes honorare, non occidere, non furari. Aliqui negat, asserentes, ea tantum, quæ sunt consilij, non autem, quæ sunt præcepti, posse nos Deo promittere seu vouere. Primo, quia Iudæi non poterant Deo vouere primogenita munda ad sacrificium, vt supra dictum est. Idque propterea, quia iam ante per præceptum legis Mosàicæ debebantur Deo: Ergo quod cadit sub præceptum, non potest cadere sub votum. Secundo, quia votum est oblatio spontanea: At quod debitum est ex præcepto, hoc non sponte offerimus Deo, sed necessario: Ergo quod debitum est ex præcepto, non possumus vouere.

53. Alij contra sentiunt, etiam ea, quæ præcepti sunt, voueri posse. Ratio est, quia bonum & laudabile est, eandem rem præstare ex duplici virtute: Nempe ex virtute obedientiæ, ratione præcepti, & ex virtute religionis, ratione voti.

Sic

Sic fecit Iacob, quando vouit Deo, se non culturum Deos alienos, sed solum verum Deum. (Genes. 28. versu 20.) Quod tamen tenebatur facere ex præcepto naturali. Vide Lessium de iure & iustitia, cap. 40. dub. 7. & alios ibidem.

54. Nec obstat, quod obiicitur de primogenitis. Illa enim propterea non debebant ab homine voueri & consecrari Deo, quia ipsemet Deus iam antea perfectè & integrè sibi ea consecrauerat. Nota. Triplicia erant primogenita. Alia hominum, alia animalium mundorum ad sacrificium; alia animalium immundorum, vt cap. 8. quæst. 6. §. 15. dictum est. Igitur primogenita primi & tertij generis, erant quidem Deo debita & consecrata, sed non integrè & perfectè, quia poterant redimi, & reipsa redimebantur. At primogenita secundi generis tam perfectè erant Deo debita & consecrata, vt non possent redimi. Et quia ipsemet Deus ea sibi consecrauerat, non decebat, vt iterum ab homine per votum ipsi consecrarentur; ne priori consecrationi videretur aliquid defuisse, quod per posteriorem perfici & completi possit.

55. Quod secundo obiicitur, votum esse oblationem spontaneam, distinguendū est. Nam duo spectari possunt in voto. 1. actus vouentis. 2. res ipsa, quæ vouetur. Igitur votum est oblatio spontanea, quoad actum vouentis. Nam qui vouet, spontè vouet, nec vlllo præcepto ad vouendum obligatur. (Deuter. 23. 22.) Non tamen semper est spontanea, quoad rem ipsam, quæ vouetur. Potest enim fieri, vt res illa, quam quis Deo vouet, non sit ipsi spontanea, sed præcepta. Non qui-

Z 5 dem

dem præcepta, quod teneatur eam vouere, sed quod teneatur eam præstare, etiam secluso voto.

56. Nota. Res præcepta potest dupliciter spectari. 1. Quatenus præcepta est. Sic proprie non cadit sub votum, sed sub præceptum. 2. Quatenus bona, honesta, & Deo grata est, abstrahendo ab obligatione præcepti. Sic proprie cadit sub votum. Vnde sequitur, quando quis vouet rem præceptam, duplicem concurrere obligationem: Vnam voti; alteram præcepti: & vnam ab altera non pendere. v.g. Ieiunium quadragesimale præceptum est. Si voueam hoc ieiunium, teneor duplici titulo illud obseruare. 1. Ex obligatione præcepti. 2. Ex obligatione voti. Et prior obligatio non pendet à posteriori, quia tamen non obligaret ieiunare ex voto, obligaret tamen ex præcepto. Nec vicissim posterior pendet à priori, quia posset fieri, vt durante obligatione voti, cessaret obligatio præcepti, si nimirum præceptum abrogaretur, aut in eo dispensaretur.

De Iuramentis.

57. Iurare nihil aliud est, quam Deum, qui falli aut mentiri non potest, in testem inuocare. Quod dupliciter fit. Vel enim vocamus eum in testem, quando aliquid asserimus, vel quando aliquid promittimus. Vnde duplex solet distingui iuramentum. Vnum assertorium, quo nostram assercionem: alterum promissorium, quo nostram promissionem confirmamus. In priori, vocamus Deum in testem, quod assercio nostra sit vera; in posteriori, quod promissio nostra sincerè facta sit. (Diuus

(Diuus Thomas in 2. 2. quæstione octuagesimana. art. 1.)

58. Hoc posito, quæritur 1. quæ leges in V. Testamento datæ sint Iudæis de iuramento. 2. quid Pharisei ex suis Traditionibus ad has leges addiderint. 3. quid hoc tempore seruent Iudæi in praxi. 4. quid Christiani seruent, aut seruare debeant.

59. Igitur, quod ad primum attinet, hæ leges in V. Testamento à Deo datæ sunt. Prima, *Per nomen Domini Dei tui iurabis.* (Deut. 6. 13.) Secunda, *Per nomen externorum Deorum non iurabis.* (Exodi 23. 13.) Tertia, *Non periurabis in nomine meo.* (Leuit. 19. 12.) Quarta, *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* (Exodi 20. 7.) Vel, *Non usurpabis nomen Dei tui frustra.* (Deut. 5. 11.) Hæc quarta lex differt à tertia. Nam tertia prohibet solum periurium. Quarta non solum periurium, sed generatim omnem irreuerentiam, & abusum diuini nominis. Ita Theodoretus Exod. 20. & Cornelius Deut. 5.

60. Ad has leges addiderunt Pharisei, quæ sequuntur. Primò, *Quicumque iurauerit per Templum, nihil est; qui autem iurauerit in auro Templi, debet.* Secundò, *Quicumque iurauerit in altari, nihil est: qui autem iurauerit in dono, quod est super altare, debet.* (Matth. 23. 16.) Vtrumque reprehendit Christus. Prius quidem his verbis: *Stulti & cæci: Quid enim maius est, aurum, an templum, quod sanctificat aurum?* Posterius his: *Quid enim maius est, donum, an altare, quod sanctificat donum?* Et mox addit: *Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in omnibus, quæ super illud sunt. Et qui iurat in templo,*

iurat in illo, & in eo, qui habitat in ipso. Et qui iurat in cælo, iurat in throno Dei, & in eo, qui sedet super eum.

61. Iudæi hoc tempore seruant duplicem praxin: Vnam ex reuerentia diuini nominis: alteram ex cæcitate & superstitione. Prior est: Non audent expresse iurare per nomen Dei tetragrammaton; eò quòd hoc nomen sit ineffabile: sed sub hac formula per illud iurant: *Iuro per Iod, He, Van, & Iod*: quæ sunt quatuor literæ nominis tetragrammati. Et hoc iuramentum habetur apud eos sacratissimum. (Cornelius in caput sextum Exodi, versu secundo & tertio.) Posterior est: Putant se non obligari vllò iuramento, nisi iurent manu imposita super librum legis Mosaiçæ. Quod si alio rita iurent, audacter iurabunt falsum. (Cornelius in caput quintum Leuitici vers. 1.) Notent hoc Principes & Magistratus Christiani; nec facile admittant Iudæos ad iuramentum præstandum in rebus forensibus contra Christianos, quia plerumque falsum iurant. Audio quidem Noribergenses, & quosdam alios, iam pridem aduertisse hanc fraudem; nec amplius admittere Iudæos ad iuramentum, nisi admota manu ad librum legis suæ Synagogæ. Sed neque hoc satis tutum est, ex alio capite. Nam Iudæi in festo expiationis à Rabinis suis absoluuntur ab omnibus votis & iuramentis, quæ malitiosè facta sunt. Et ex fiducia huius absolutionis, facile præsumunt falsum iurare, & Christianos decipere.

62. Christus in N. Testamento dedit nobis hanc legem, & Math. 5. 33. *Audistis, quia dictum est antiquis: Non per iurabis: reddes autem Domino*

iura

iuramenta tua. Ego autem dico vobis, non iurare omnino: neque per cælum, quia Thronus Dei est: neque per terram, quia scabellum est pedum eius: neque per Ierosolymam, quia ciuitas est magni Regis: Neque per caput tuum iuraueris, quia non potes unum capillum album facere aut nigrum. Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non: quod autem his abundantius est, à malo est. Quam legem repetit Iacobus Apostolus in Epistola sua Canonica cap. 5. v. 12. his verbis: Ante omnia autem, fratres mei, nolite iurare, neque per cælum, neque per terram, neque aliud quodcumque iuramentum. Sit autem sermo vester, Est, Est: Non, Non.

63. Hinc oritur quæstio apud Theologos, an omne iuramentum Christianis sit prohibitum? hoc enim videtur colligi ex verbis citatis. Respondeo. Iuramentum non est absolutè prohibitum Christianis, sed abusus iuramenti. Prior pars patet, quia Apostolus Paulus sæpe legitur iurasse, vt infra ostendam. Et Heb. 6. 16. affirmat omnem controuersiam finiri per iuramentum. Quod etiam confirmari potest ex quotidiana praxi, quæ viget apud Christianos in iudiciis & Tribunalibus. Quando enim reus suam innocentiam non potest probare per testes, iubetur illam iuramento confirmare. Et sic cessat lis ac controuersia. Posteriorem partem sic explico. Abusus iuramenti in eo consistit, quod aliqui soleant facile, etiam in rebus parui momenti, & sine vlla necessitate, Deum in testem vocare: sicut faciebant Iudæi. Hoc non licet. Nam quid faciunt, peccant contra reuerentiam Deo debitam. Est enim contra reuerentiam Deo debitam, si quis illum sine necessitate,

te, & in rebus exiguis, in testem adhibeat. Imo nemo nostrum auderet principem aut Regem, sine necessitate, in testem adducere. (D. Thomas in 2.2. q. 89. art. 2.) Hunc abusum prohibet Christus. Et iam ante prohibitus fuit, Ecclesiastici 23. 9. *Iurationi non assuescat os tuum, multi enim casus in illa.* Eodem sensu intelligitur illud Exod. 20. 7. *Non assumes nomen Domini Dei tui in vanum.* Et Deut. 5. 10. *Non usurpabis nomen Domini Dei frustra.* Nam illæ duæ particulae, *In vanum*, & *Frustra*, idem valent, ac si dicas, *Temerè & sine necessitate.* Vnde Augustinus lib. de mendacio c. 15. circa medium, sic ait: *Apostolus in Epistolis suis iurans, ostendit, quomodo accipiendum esset, quod dictum est: Dico vobis, non iurare omnino: ne scilicet iurando, ad facilitatem iurandi perueniatur; & ex facilitate iurandi ad consuetudinem; & à consuetudine in periurium decidatur. Et ideo non inuenitur iurasse, nisi scribens, ubi consideratio cautior non habet linguam precipuam.*

64. Quæres 1. Quæ fuerit olim formula iurandi, & quæ nunc sit? Respondeo. In V. Testamento reperiuntur hæ formulæ. Genes. 31. 43. *Iuravit Iacob per timorem patris sui Isaac.* Et Genes. 42. 15. *Per salutem Pharaonis non egrediemini hinc, donec veniat frater vester minimus.* Et Deut. 4. 26. *Testes inuoco hodie cælum & terram, cito perituros vos de terra, &c.* Et 1. Reg. 19. 6. *Quod cum audisset Saul, iuravit: Vivit Dominus, quia non occidetur.* Et 1. Regum 25. 34. *Vivit Dominus Deus Israël.* Et 28. 10. *Iuravit ei Saul in Domino, dicens: Vivit Dominus, quia non eveniet tibi quicquam mali propter hanc rem.* Et 2. Regum 3. 35. *Iuravit David di-*
cens:

cens: Hac faciat mihi Deus, & hæc addat, si ante occasum Solis gustavero panem. Et 19. 7. *Iuro tibi per Dominum, quod si non exieris, ne vnus quidem remansurus sit tecum.* Et Ierem. 4. 2. *Et iurabis: Vivit Dominus in veritate, & in iudicio, & in iustitia.* In N. Testamento sunt hæ formulæ, ab Apostolo Paulo usurpatae. Rom. 1. 9. *Testis mihi est Deus.* Et 2. Corinth. 1. 23. *Testem inuoco Deum in animam meam.* Et Philipp. 1. 8. *Testis mihi est Deus, quomodo cupiam omnes vos in visceribus Iesu Christi.* Et 1. Timoth. 5. 21. *Testor coram Deo & Christo Iesu.*

65. Quæres 2. Quæ fuerit ceremonia adhibita in Veteri Testamento, quando quis iurabat? Respondeo. Duplex. Vna, leuare manum in cælum. Genes. 14. 22. *Leuo manum meam ad Dominum Deum excelsum*, id est, iuro, leuando manum meam in cælum, quasi ad Deum, quem testem inuoco. Hæc ceremonia adhuc hodie vsitata est. Solent enim, qui iurant, manum vel digitos in altum tollere, & Deum, qui in cælo est, testem inuocare. Altera, ponere manum subter femur illius, cui iurabatur. Quam ceremoniam exegit Abraham à famulo suo iurante, Genes. 24. 2. *Pone manum tuam subter femur meum, ut adiurem te, (i. vt iurare te faciam) per Dominum Deum cæli & terra, ut non accipias uxorem filio meo de filiabus Chananaeorum.* i. Pone sub femore meo manum tuam, & hoc ritu ac ceremonia, iura mihi, quod filio meo non accipies uxorem Chananaeam.

6. Nota. Per femur intelliguntur etiam partes genitales, quæ inter femora sunt. Quo sensu, filij

filijs Israël dicuntur egressi esse de femore Iacob, id est, de genitalibus illius. Gen. 46. 26. & alibi. Duplex igitur fuit causa, cur Abraham peteret à iurante, vt poneret manum suam subter femur ipsius. Vna naturalis, quia femur propter partes genitales, est causa generationis & vitæ. Itaque qui iurabant, tangendo femur, testabantur Deum auctorem vitæ ac generationis, quasi dicerent: Si verè & sincerè iuro, Deus det mihi longam vitam: sin secus, peream. Ita Martinus de Roa lib. 4. Singularium cap. 4. & ex illo Cornelius in cap. 24. Gen. v. 2. Altera mystica, quia Abraham per hanc ceremoniam significabat, ex suo femore nasciturum Messiam, à Deo sibi promissum. Ita Ambrosius lib. 1. de Abrahamo cap. vlt. Hieronymus in Traditionib. Hebraïcis ad Genesin, Aug. ser. 75. de tempore, Gregorius & alij, quos sequitur Delt. in cap. 24. Genes. & Cornelius ibid. Hebraï aliam adferunt causam, teste Hieron. loco cit. vbi ait: *Tradunt Hebraï, quod in sanctificatione eius, hoc est, in circumcisione iurauerit. Nos autem dicimus, iurasse eum in femine Abrahæ, hoc est, in Christo, qui ex illo nasciturus erat.*

De solennitatibus Fæstorum.

67. Apud Iudæos erant duplicia festa. Alia instituta à Deo, alia ab ipsis Iudæis. A Deo instituta erant hæc octo. 1. Sabbatum. 2. Neomenia. 3. Pascha. 4. Pentecoste. 5. Festum Tubarum. 6. Festum propitiationis seu expiationis. 7. Festum Tabernaculorum, seu Scenopegia. 8. Festum cætus seu Collectæ. Hæc omnia (excepta Neomenia)

menia) describuntur Leuit. 23. per totum. De Neomenia agitur Numer. 28. 11.

68. Ac primò, Sabbathum erat institutum in memoriam creationis mundi. Secundò, Neomenia, seu initium mensis Lunaris, seu Kalendæ pro beneficio diuinæ gubernationis. Nam initio mēsis Lunaris, seu in nouilunio, magis apparet diuina gubernatio in hisce inferioribus, quia tunc est magna corporum mixtorum mutatio. Tertiò, Pascha, in memoriam liberationis Iudæorum, cui annexa erat solennitas azymorum, quæ postridiè Paschatis incipiebat in memoriam egressionis ex Ægypto. Quartò, Pentecoste, seu Solennitas hebdomadarū in memoriam legis datæ in monte Sinaï. Quintò, festum Tubarum, in memoriã Isaac liberati. Cùm enim Abraham vellet illum immolare, inuenit arietem inter vepres hærentem cornibus, quem ipsius loco immolauit. Hebraï, vt illius facti memoriam retinerent, soliti erant tubis corneis clangere: ideòque festum tubarum, seu festum cornu appellatum est. Sextò, festum Expiationis, in memoriam illius beneficij, quo Deus, ad intercessionem Moysis, propitius est peccato populi, vitulum adorantis. Septimò, festum Tabernaculorum, in memoriam illius beneficij, quo Deus Iudæos voluit habitare in Tabernaculis, cùm egressi ex Ægypto, versarentur in solitudine. Octauò, festum Cætus atque Collectæ, in quo colligebantur à populo ea, quæ erant necessaria ad expensas diuini cultus, vt notat D. Thom. in 1. 2. q. 102. art. 4. ad 10.

69. Quatuor posteriora festa, id est, festum Tubarum, Expiationis, Tabernaculorum, & Col-

lectæ, incidebant in mensem septimum. Nam sicut dies septimus, ita mensis septimus, & similiter annus septimus, apud Iudæos erat in honore. Et quidem primus dies septimi mensis habebat duo festa: Vnum Neomeniæ, quod erat illi commune cum aliis mensibus: alterum Tubarum, quod erat illi peculiare. Decimo die, erat festum Expiationis. Decimo quinto, incipiebat festum Tabernaculorum, & durabat per septem dies sequentes. Vigesimo secundo die, erat festum Cætus atque Collectæ. In his festis tria spectari debent. 1. Vacatio à laboribus. 2. Oblatio sacrificiorum, de quibus supra. 3. Ceremonia cuique festo peculiaris. In festo Paschæ seu Azymorum, fiebat oblatio manipuli spicarum: In Pentecoste, oblatio nouorum panum: In festo Tubarum, erat clangor tubarum: In festo Expiationis, afflictio & ieiunium: In festo Tabernaculorum, habitabant in Tabernaculis, & ibi cum ramis & fructibus exultabant.

70. Porro inter omnia ista festa, præcipuum erat Sabbathum. Nam in eo non licebat cibum parare. Exod. 16. v. 29. Nec ignem accedere. Exod. 35. v. 3. Quæ tamen licebat facere in aliis festis. Habebat insuper hanc prærogatiuam, quod nomen Sabbathi aliquando communicaretur aliis festis; ita ut alia etiam festa vocarentur Sabbatha. Sic festum primi diei azymorum, vocatur Sabbathum Leuit. 23. v. 11. Et similiter festum tubarum. ibidem v. 24. Et festum Expiationis. ibidem v. 32. Et generatim omnia alia festa (ibidem.) Immo, & tota hebdomada, à potiori sui parte & die, vocabatur Sabbathum, ut patet ex Euangelio, *leiuo*

bis

bis in Sabbatho, id est, in hebdomade.

71. Deus volebat festa à se instituta diligenter seruari à Iudæis. Et quidem seruantibus promittebat hæc tria. Isaïæ 58. 14. *Tunc delectaberis super Dominum, & sustollam te super altitudines terra, & cibabo te hereditate Iacob patris tui.* Vbi insinuantur tres fructus. 1. Suauis quædam voluptas spiritus, in rebus ad Deum pertinentibus. 2. Contemptus rerum terrenarum. 3. hæreditas Iacob. De qua Leuitic. 26. v. 2. *Custodite Sabbata mea.* & statim subditur: *Si feceritis, dabo vobis pluias temporibus suis, & terra gignet germen suum, & pomis arbores replebuntur, &c.*

72. Transgressoribus verò dictum est Ierem. 17. 27. *Si autem non audieritis me, ut sanctificetis diem Sabbathi, & ne portetis onus, & ne inferatis per portas Ierusalem in die Sabbathi: succendam ignem in portis eius, & deuorabit domos Ierusalem, & non exstinguetur.* Et Ezech. 20. 13. *Sabbatha mea violauerunt. Dixi ergo, ut effunderem furorem meum super eos in deserto, & consumerem eos.* Et 2. Esdræ 13. 15. *Vidi in Iuda calcames torcularia in Sabbatho, portantes acervos, & onerantes super asinos vinum & uuas, & ficus, & omne onus, & inferentes in Ierusalem die Sabbathi. Et obiurgavi optimates Iuda, & dixi eis: Quæ est hæc res mala, quam vos facitis, & prophanatis diem Sabbathi? Notet hoc Christiani, qui parui faciunt dies festos.*

73. Festa à Iudæis instituta, erant hæc quatuor. Primò, festum fortium, die decimoquinto Adar seu Februarij, in memoriam liberationis Iudæorum per Esther. Esther 9. v. 17. Secundò, festum, Encæniorum, seu Purgationis templi; quæ facta est sub Iuda Machabæo. 1. Machab. 4. 49. Tertiò,

festum recepti ē cœlo ignis sacri. 2. Machab. 1. 18. Quartò, festum ob cœsum Nicanorem. 1. Machab. 7. 49. & 2. Machab. 15. 37. De quibus vide Riberam lib. 5. de Templo cap. 17. & sequentibus, & Genebrardum in Calendario Hebrœorum.

De Anno septimo seu Sabbatico, qui etiam vocatus est annus Remissionis.

74. Annus septimus in lege Mosâica vocabatur Sabbaticus; quia sicut Deus sex diebus operatus est, & septimo die, id est, in Sabbato quieuit; sic voluit, vt Iudæi sex annis colerent terram, & septimo anno cessarent ab omni cultura. De hoc anno sic legimus Leuitic. 25. 2. *Loquere filiis Israël, & dices ad eos: Quando ingressi fueritis terram, quam ego dabo vobis, Sabbatizetis Sabbatum Domino. Sex annis seres agrum, & sex annis putabis vineam tuam, colligesque fructus eius: Septimo autem anno Sabbatum erit terra, requictionis Domini.*

75. Habebat autem hic annus quatuor priuilegia. Primum, quòd Iudæi eo anno non poterant serere aut metere, putare aut vindemiare, sed quies dabatur agris & vineis; vt patet, partim loco citato; partim Exodi 23. 10. *Sex annis seminabis terram tuam, & congregabis fruges eius. Anno autem septimo dimittes eam, & requiescere facies.* Voluit hoc Deus, ob has causas. Primò, vt Iudæos à nimia cura & sollicitudine huius vitæ abduceret. Secundò, vt terra post quietem vnus anni, quasi resumpto vigore, fieret deinceps feracior.

cior. Tertio, vt septimus ille annus esset symbolū & memoriale septimi diei, quo Deus cessauit ab opere Creationis mundi. Quartò, vt pauperes septimo anno gauderent fructibus agri, qui sponte nascuntur, iuxta illud Exod. 23. 11. *Anno autem septimo dimittes eam (id est, terram) & requiescere facies, vt comedas pauperes populi tui.* Nempe ea, quæ sponte nascuntur, vt explicatur Leuit. 25. 5.

76. Dices, Si Iudæi anno septimo non poterant terram colere, vnde viuebant illo anno, & sequenti? Respondeo. Hanc obiectionem proponit ipse Deus, & soluit. Leuit. 25. 20. his verbis: *Quod si dixeritis: Quid comedemus anno septimo, si non seruerimus, neque collegerimus fruges nostras? Dabo benedictionem meam vobis anno sexto, & faciet fructus trium annorum: seretisq; anno octauo, & comedetis veteres fruges usque ad annum nonum. Donec noua nascantur, edetis vetera.* Hinc colligitur, fertilitatem terræ sanctæ non fuisse purè naturalem, sed etiam diuinam, seu ex dono & promissione Dei. Nam Deus hîc promittit Iudæis, si seruent legem de quiete anni Sabbatici, se daturum ipsis anno sexto fructus terræ, pro tribus annis, nempe pro anno sexto, septimo, & octauo.

77. Secundum priuilegium anni septimi, seu Sabbatici erat, quòd eo anno fiebat remissio omnium debitorum, si is, qui debebat, genere Iudæus esset, non autem si peregrinus aut gentilis. Deut. 14. 1. *Septimo anno facies remissionem, qua hoc ordine celebrabitur, cui debetur aliquid ab amico, vel proximo, ac fratre suo, repetere non poteris, quia annus remissionis est Domini. A peregrino & aduena exiges. Ciuem & propinquum repetendi non habebis potestatem.*

Hic duo notanda sunt. 1. Quod sermo sit de debitoribus, qui Iudæus natus est; non autem de profelyto, qui Iudæus factus est. 2. Quod hoc intelligendum sit de debito ex mutuo aut vendito; non autem ex accommodato. Hoc enim propriè non est debitum, sed alienum, seu res ad alterum spectans. Vide Abulensem & Cornelium in illum locum.

78. Dices: Hæc lex videtur esse iniqua respectu creditoris, seu mutuum dantis. Possset enim dicere proximo suo instante anno septimo remissionis: Si dem tibi mutuum, non restitues mihi, quia instat annus remissionis. Non ergo dabo mutuum. Respondeo. Hæc obiectio ponitur & soluitur cap. citato, versu 9. his verbis: *Cave, ne forte subrepat tibi impia cogitatio, & discas in corde tuo: Appropinquat septimus annus remissionis: & auertas oculos tuos à paupere fratre tuo nolens ei, quod postulat mutuum commodare: ne clamet contra te ad Dominum, & fiat tibi in peccatum. Sed dabis ei: Nec ages quidpiam callidè in eius necessitatibus subleuandis; ut benedicat tibi Dominus Deus tuus in omni tempore, & in cunctis, ad qua manum miseris. Solutio est hæc. Si in tali casu non des mutuum, peccabis in fratrem tuum. Si des, Deus sua benedictione abundè compensabit. Quo spectat illud Prouerb. 19. 17. *Fœneratur Domino, qui miseretur pauperis: & visitationem suam reddet ei.**

79. Tertium priuilegium erat, quod anno septimo fiebat remissio seruitutis. Serui enim Hebræi manumittebantur. Exod. 21. 2. *Si emeris seruum Hebræum, sex annis seruiet tibi: in septimo egredietur liber gratis.* (Quod etiam repetitur Deuter.

15. 12. & Ieremiæ 34. 14.) Sin seruus non esset Hebræus, sed alienigena, perpetuo manebat seruus. Leuitici 25. 44. *Seruus & ancilla sint vobis de nationibus, qua in circuitu vestro sunt: & de aduenis, qui peregrinantur apud vos, vel qui ex his nati fuerint in terra vestra. Hos habebitis famulos, & hæreditario iure transmittetis ad posteros, ac possidebitis in æternum.*

80. Quartum priuilegium erat, quod anno septimo debebat à Sacerdotibus publicè legi Deuteronomium coram toto populo. Deuter. 31. versu 10. *Post septem annos, anno remissionis, in solemnitate Tabernaculorum, conuenientibus cunctis ex Israël, ut appareant in conspectu Domini Dei tui, in loco, quem elegerit Dominus, leges verba legis huius coram omni Israël, &c.*

81. Quæres 1. Quando primum cœperint hi anni Sabbatici? Vel, quo tempore cœperit inchoari numeratio anni septimi seu Sabbatici? Respondeo 1. Non cœpit in deserto, quando lex data est. Nam annus Sabbaticus fuit institutus ad remissionem culturæ, debitorum, & seruitutum, ut ex dictis patet. At Iudæi in deserto non colebant terram, sed alebantur pane de cælo misso: nec habebant debita aut seruitutes, quæ postea propter necessitates corporales inducta sunt. Respondeo 2. cœpit post ingressum filiorum Israël in terram sanctam, & post eiusdem terræ diuisionem, quæ à Iosue facta est. Tunc enim primum cœperunt terram colere & putare vineas. Vide Serarium in cap. 13. Iosue quæst. 14. in fine, Corneliū in cap. 25. Leu. v. 2. Et colligitur ex textu ibidem: *Quando ingressi fueritis terram, quam ego*

dabo vobis, *Sabbatizetis Sabbatum Domino. Sex annis seres agrum tuum. Vbi illa particula, Agrum tuum, fati insinuat, quod post diuisionem terræ, quando quisque habuit proprium suum agrum, cœperit inchoari numeratio anni Sabbatici. Igitur primus annus possessionis & culturæ, erat primus annus respectu Sabbatici; ita vt annus Sabbaticus fuerit septimus, post inchoatam possessionem & culturam.*

82. *Quæres 2. An Iudæi semper seruauerint annos Sabbaticos? Respondeo. Non semper, vt patet Ietem. 34. 14. Vbi Deus per Prophetam cōqueritur, quod anno septimo non dimiserint suos seruos in libertatem, sed eos perpetua seruitute oppresserint. Et ideo puniti sunt à Deo variis pœnis, quæ ibidem recensentur. Et insuper priuati beneficio fertilitatis sexti anni, vt aliqui colligunt ex 1. Machab. 6. 49. & 43.*

83. *Quæres 3. Quid Christiani hinc discere debeant? Respondeo Hæc duo potissimum 1. vt sint benigni erga seruos, ancillas, & debitores. 2. vt diebus festis libenter abstineant ab agricultura, & aliis quæstuosis operibus: neque putent propterea fore defectum in frumento, vino, & aliis ad vitam necessariis. Nam si Deus concessit Iudæis tantam fertilitatem sexto anno, vt sufficeret pro tribus annis; non negabit hoc beneficium Christianis, si parati sint dies festos colere, & ipsi obtemperare. Hoc docet experientia. Aliquando vno anno crescit tantum vini & frumenti, quantum satis est pro duobus, vel tribus annis. Aliquando, propter nostra peccata, pereunt omnia per grandinem, pruinam, & alias tempestates.*

De

De anno Iubileo.

84. Præter annum septimum seu Sabbaticum, habebant Iudæi alium annum solemnem, nempe annum quinquagesimum, seu Iubileum, qui erat etiam annus remissionis. De quo Leuit. 25. 10. *Sanctificabis annum quinquagesimum, & vocabis remissionem cunctis habitatoribus terræ tuæ: ipse est enim Iubileus. Initium numerationis huius anni cœpit cum initio numerationis anni Sabbatici. Vnde sicut primus annus Sabbaticus fuit septimus à primo anno possessionis & culturæ Terræ sanctæ: ita primus Iubileus fuit quinquagesimus ab eodem primo anno possessionis & culturæ Terræ sanctæ.*

85. Priuilegia Iubilæi erant hæc tria. 1. Quod in eo remittebantur omnia debita. 2. Quod serui manumittebantur, & fiebant liberi. 3. Quod auitæ possessiones, quæ erant venditæ & alienatæ, redibant ad legitimos & pristinos hæredes, sine vlllo pretio aut compensatione. Propter hæc tria vocabatur Remissio, seu annus remissionis; quia in eo fiebat remissio debitorum, seruitutum, & bonorum alienatorum. Leuitici vigesimo quinto, versu decimo, & sequentibus. Vide Abulensem & Cornelium ibidem.

86. Primum priuilegium erat illi commune cum anno Sabbatico. Nam in vtroque fiebat remissio debitorum. Secundum erat etiam commune, sed maius ac perfectius in anno Iubileo, quam in Sabbatico. Nam serui, qui in anno Sabbatico non erant egressi à seruitute, propter legitimam

A a 5 causam;

causam; egrediebantur in Iubilæo. Tunc enim non poterant amplius detineri. Tertium erat peculiare Iubilæo. Nam in solo Iubilæo, non autem in Sabbatico, redibant possessiones venditæ, vel alienatæ ad suos pristinos dominos. Nota. Quando quis vendebat agrum aut vineam, eo carius vendebat, quo magis distabat annus Iubilæus; & eo vilius, quo magis appropinquabat. Leuit.

25. 14.

87. Quæres 1. Quare Deus instituit huiusmodi Iubilæum? Respondeo. Ob has causas. 1. Ut consuleret pauperibus, ne illi perpetuo excluderentur à bonis & hæreditate paterna; sed liberati ab omnibus debitis & ære alieno, redirent ad suas possessiones. 2. Ut annus Sabbaticus & Iubilæus seruiret Chronologiæ. Nam sicut apud Græcos omnia diuendebantur, censebantur, & computabantur secundum Olympiadas; & apud Romanos, secundum Lustrata apud Iudæos, secundum annos Sabbaticos & Iubilæos. 3. Ut Iubilæus Hebræorum esset typus, seu figura Iubilæi Christianorum, in quo per Christum liberamur ab omni seruitute diaboli, & asserimur in perfectam libertatem filiorum Dei.

88. Quæres 2. An etiam Christiani in nouo Testamento habeant annum Iubilæum, ad imitationem Hebræorum? Respondeo. Habent. Nam Bonifacius 8. instituit Iubilæum anno Christi 1300. & simul ordinauit, ut anno centesimo renouaretur. Postea, Clemens sextus instituit Iubilæum anno Christi 1350. & ordinauit, ut anno quinquagesimo renouaretur. Postremo, Sixtus quartus reduxit illum ad annum vigesimum quintum.

Legan

Legantur auctores, qui ex professo de Iubilæo disputarunt.

De Ratione & tonsione capitis, ac barba.

89. De hac re variæ existant leges ceremoniales. Prima pro Nazaræis, qui toto tempore voti, seu separationis, nec radebantur, nec tondebantur; sed alebant comam vsque ad completum tempus separationis: Et tunc radebantur, & coma ipsorum comburebatur. Vide supra cap. 9. §. 3. Secunda pro Leuitis, qui quando initiabantur ministerio Leuitico, debebant radere omnes pilos carnis suæ. Vide supra cap. 7. quæst. 3. Tertia pro leprosis, qui idem tenebantur facere: sed ob aliam causam, quam Leuitæ, supra cap. 7. quæst. 3. §. 5. Quarta pro Sacerdotibus. Ezech. 44. 20. *Caput suum non radent, neque comam nutriunt: sed tondentes attondent capita sua.*

90. Quinta pro reliquis Iudæis in communi. Leuit. 19. 27. *Neque in rotundum attondebitis comam; nec radetis barbam.* Vbi duplex prohibitio comprehenditur. Vna, *Non attondebitis comam in rotundum;* id est, Non imitabimini Ægyptios & alios Gentiles, qui id facere soliti sunt, ut patet Ierem. 9. 26. & cap. 25. 23. & c. 49. 32.

Nota. Ægyptij & alij Gentiles putabant suos Deos figurâ rotundâ, utpotè omnium capacissima & perfectissima, præ cæteris delectari. Ideoque in illorum gratiam, capita sua in rotundum attondebant. Immo etiam templa rotunda suis Diis ædificabant; ut Numa Pompilius Vestæ: Augustus Cæsar, omnibus vniuersim Diis: Alij, aliis

aliis speciatim. Igitur Iudæi, ne similes essent Gentilibus, prohibiti sunt sectari hanc superstitionem.

91. Altera prohibitio est, *Non radetis barbam*. Nota. Hæc duo distincta sunt, radere barbam, & tondere barbam. Rasio fit per nouaculam: tonsio per forficem. Ratione, tota barba usque ad cutem excinditur: tonsione, decurratur, & in decentem formam redigitur. Voluit igitur Deus, Hebræos non excindere suas barbas usque ad cutem, sed eas retinere, ut etiam in vultu quandam virilitatis & sapientiæ formam ferre viderentur. Nam barba virilitatis ac virtutis insigne est.

92. Quæres 1. An omnes Hebræi hac lege fuerint obligati? Respondeo. Excipiebantur Leuitæ & leprosi, qui in legali purificatione, ut supra dixi, omnes corporis pilos radere iuebantur.

93. Quæres 2. An hæc lex pertinet etiam ad Christianos? Respondeo. Non pertinet; quia cum sit ceremonialis, abrogata est. Vnde liberum est Christianis, vel radere barbam, vel tondere, vel integram relinquere. Si tamen alicubi consuetudo inualuit radendi, vel tondendi, seruari potest.

De certo usu vestium.

94. De vestibus Pontificum & Sacerdotum dictum est cap. 7. quæst. 5. De populi vestitu extat præceptum Numer. 15. 38. *Loquere filiis Israël, & dices ad eos, ut faciant sibi fimbrias per angulos palliorum, ponentes in eis vittas hyacinthinas: quas*
cum

cum viderint, recordentur omnium mandatorum Domini, &c. Hic tria insinuantur. Primò, quod Iudæi debuerint in extremitate vestium seu palliorum gestare fimbrias. Hoc etiam fecit Christus, ut patet Lucæ 8. 44. Vbi mulier hæmorrhœifsa legitur tetigisse fimbriam vestimenti Christi, & continuò sanata esse. Secundò, quod super has fimbrias, circumcirca debuerint inducere & extendere filum, vel tæniam, seu vittam hyacinthinam, ut hoc signo à gentilibus distinguerentur. Tertio, quod gestando & videndo huiusmodi fimbrias, debuerint esse memores mandatorum Dei. Refert Hieronymus in cap. 23. Matth. Iudæos solitos esse acutissimas spinas inferere suis fimbriis, ut ambulantes, per earum puncturam, diuinæ legis recordarentur. Utinam Christiani sint tam solliciti circa memoriam mandatorum Dei.

CAPVT XVI.

De Regibus Veteris Testamenti.

ACTENVS actum est de iis, quæ spectant ad Synagoga & Regimen Ecclesiasticum veteris Testamenti. Nunc agendum de iis, quæ concernunt Regimen & politiam temporalem. Ac primo de Iudicibus ac Regibus, qui in regimine temporali præfuerunt. De quibus hæc breuiter discutienda sunt.

1. Quæ fuerit differentia inter Reges & Iudices?
2. Qui